

Таким чином, Ф. І. Піддубний ціною великих зусиль, долаючи перешкоди і проблеми зумів створити перший найбільший недержавний вуз України. Невичерпний оптимізм допоміг видатному педагогу, ентузіасту бізнес-освіти впевнено йти до поставленої мети. Він був серед когорти першопрохідників приватної освіти. Федір Іванович нестандартна особистість, новатор, сильна, вольова, цілеспрямована людина. Справедливою оцінкою результатів його реформаторської діяльності було рішення Академії економічних наук України та Європейської академії регіональних наук прийняти Ф. І. Піддубного у свої члени як академіка. У лютому 2007 р. академіку Ф. Піддубному присвоєно звання професора й академічного радника Інституту нафти і газу Трінті-коледжу – провідного університету (Лондон), і він був включений до альманаху “500 видатних людей світу”.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Приватная высшая школа в объективе времени: украинский вариант: монография / под общ. ред. В. И. Астаховой; М-во образования Украины; ХГИ «НУА». – Х., 2000. – 464 с.
2. Добрянський І. А. Приватна вища освіта: філософія, історія, практика / І. А. Добрянський. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2006. – 305 с.
3. Огаренко В. М. Недержавна вища освіта в Україні: перше десятиліття: Історичний нарис / В. М. Огаренко; Запорізький ін-т держ. та муніципального управління. – Запоріжжя: РВП "Видавець", 2000. – 162 с.
4. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі. / О.Л. Сидоренко. – Х.: Основа, 2000. – 255 с.
5. Поддубный Ф. И. Разбудите спящего гения [Електронний документ] / Ф. И. Поддубный. – Режим доступа: <http://www.poddubnij.nm.ru/index3.htm>.
6. Биография академика Федора Поддубного [Електронний документ]. – Режим доступа: <http://www.poddubnij.nm.ru/index2.html>.
7. Евтушенко А. Ректор на лобном месте / А. Евтушенко // Зеркало недели. – 1995. – 8 сентября. – № 35 (48) 2.
8. Через тернии... / под общ. ред. В. И. Астаховой. – Х., 1999. – 384 с.
9. Ильенко А. Судьба украинского Гарварда / А. Ильенко // Народная воля. – 2005. – 30 июня. – №10 (105).
10. Про прокурора Юрия Удальцова [Електронний документ]. – Режим доступа: http://cipo.com.ua/index.php?sect_id=2&aid=1167.
11. Он хотел возродить свой Гарвард и вернуть честное имя [Електронний документ]. – Режим доступа: <http://www.imm2000.narod.ru/remember.htm>.

SUMMARY

The history of non-state university MIUBP and the biography of its founder F.I.Poddubnij are considered in the article. Mental characteristics of the pionurs of non-state education, especially their ambitions, adventurism and mechanistic views on their activity are analysed.

І. А. ОРЄХОВА

КРИМСЬКЕ ПИТАННЯ У ДЗЕРКАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ АНАЛІТИКИ

У новому політичному просторі, що утворився після розпаду СРСР в 1991 році, на перший план за своїм значенням вийшов комплекс російсько-українських міждержавних і міжнаціональних відносин. Цей комплекс проблем є геополітичним за своєю суттю. І з їх позитивним розвитком обґрунтовано пов'язується формування стійкої, багатополлярної геополітичної моделі світу. Україна і Російська Федерація являються двома найбільшими за своїм людським, інтелектуально-технічним і економічним потенціалом державами, що утворилися на пострадянському євразійському просторі. Майже відразу, з перших кроків, відносини між Російською Федерацією та Україною набули характеру певного протистояння і були відзначені конфронтацією з цілого ряду найважливіших політичних питань.

Чимало таких гострих питань російсько-українських відносин пов'язано із Кримом. З моменту проголошення Україною незалежності українсько-російські відносини лихоманило

значною мірою через нерозв'язаність питань про приналежність Криму, Севастополя, долі Чорно-Чорноморського флоту. Фактично, як зазначають деякі автори, Кримський півострів перетворився на найбільш вибухонебезпечний для подальшої стабільності України анклав [17, с. 165].

Метою нашого дослідження є аналіз тих праць українських та російських авторів, які вийшли друком останніми роками і у яких з'ясовуються позиції України і Росії щодо вирішення кримських проблем.

Для досягнення поставленої мети зосередимося на таких завданнях:

- проаналізувати основні теоретичні концепти українсько-російських взаємин щодо Криму, які використовуються авторами;
- оцінити прогнози і рекомендації з приводу можливих варіантів майбутнього розвитку кримської ситуації.

Основу дослідження українсько-російських відносин складають офіційні документи, нормативні акти Ради Федерації і Державної Думи РФ, Верховної Ради України, постанови урядів двох країн, дані державної статистики. Великий науковий інтерес представляють конкретні факти економічного та суспільно-політичного, культурного життя, в тому числі в регіонах, які вміщено на сторінках періодичних видань, численні виступи діючих політиків, які широко представлені в засобах масової інформації та Інтернеті. Офіційні документи російсько-українських відносин досить повно представлені в спеціальних виданнях, здійснюваних МГІМО і Міністерством закордонних справ Росії. В одному з них – виданні, яке було підготовлене спільними зусиллями МЗС Росії і МЗС України і вийшло друком у 2000 році, зібрані документи за десятиліття російсько-українських відносин, загальна кількість яких наближається до трьохсот. Серед них – декларації про державний суверенітет Росії і України; Договір РРФСР і УРСР від 19 листопада 1990 року; Договори «Про дружбу, співпрацю і партнерство» від 31 травня 1997 року; «Про економічне співробітництво на 1998-2007 роки» від 27 лютого 1998 року і ряд інших. У цьому збірнику опубліковані численні міжурядові угоди з питань міждержавних торгівельно-економічних і фінансових відносин, в галузі військово-технічної співпраці, взаємодії у сфері культури, науки, освіти та ін. [19]. Дослідники можуть почерпнути в даному збірнику багатий і достатній матеріал з усього комплексу проблем і з окремих гострих питань російсько-українських відносин, у тому числі і по найбільш болючим.

Але, не менш цікаво, з'ясувати як оцінюються такі проблеми у масовій свідомості. До певної міри, це можна зробити, аналізуючи публікації у періодичних виданнях. Проблема Криму, Севастополя і Чорноморського флоту, починаючи з моменту здобуття Україною незалежності і аж до ратифікації Державною думою РФ російсько-українського Договору про дружбу, незалежність і партнерство в грудні 1998 року, була найбільш конфліктною в російсько-українських міждержавних відносинах. Ця проблема знайшла відображення в численних статтях, доповідях, матеріалах дискусій, які вміщено на сторінках різноманітних періодичних видань.

Врахування всієї складності відносин, орієнтованих на пошук компромісів, відмову від історичних міфів, облік взаємних інтересів характерні для *праць* таких авторів, як Аркадій Мошес і Андрій Окара.

Аркадій Мошес, кандидат історичних наук, керівник програми «Росія - ЄС» Фінського Інституту міжнародних відносин, у 1988-2006 роках співробітник Інституту Європи РАН – звертає увагу на різні інтереси України і Росії щодо розподілу Чорноморського флоту. Український підхід полягав у тому, що флот повинен бути розділений нарівно, Росія ж мала намір поділити кораблі, визнаючи українську власність на інфраструктуру, але наполягала на роздільному базуванні флотів, причому базою для російських кораблів повинен був стати Севастополь, а для українських – інші військово-морські об'єкти Чорноморського узбережжя України. Автор висловлює цілком обгрунтоване припущення, що спроба використовувати заборгованість України як козир для отримання поступок від Києва в питаннях про розподіл Чорноморського флоту під час Масандрівського саміту (вересень 1993 року) є тиском на Україну з боку Росії [12, с. 23-45]. Бажання Росії «прийняти на себе роль єдиної країни, відповідальної за підтримку миру і стабільності в регіоні» визначається як прояв імперських амбіцій та в разі відкритого конфлікту в Криму Росія могла б претендувати на втручання в процес врегулювання, а це Україна розглядала б як порушення її державного суверенітету. Українська політика в цілому була спрямована на

нейтралізацію можливих російських акцій, які сприймалися як потенційно погрожуючи територіально-територіальною цілісності [13, с. 12-16].

Кандидат юридичних наук, автор робіт з історії політичних і правових вчень, Андрій Окара у статті «Глобалізація парадигми» – розкриває сутність українсько-російських відношень і вказує на їх стереотипність. По-перше це повне невизнання України Росією – заперечення права на існування за українською державою, народом, культурою і мовою, це радикальні вимоги «віддати» Крим, Донбас, Харків. Також автор звертає увагу, що політика щодо Криму орієнтується не на загальні російсько-українські геополітичні інтереси, а на егоїзм деяких російських та українських політиків, а передача до складу України Криму з Севастополем – висувається як історична претензія Росії [15, с.7-9].

Аналізом підходів сторін щодо вирішення питань приналежності Севастополя, рівня Кримської автономії, врегулювання проблем Чорноморського флоту, про статус і умови його перебування на території України, про параметри поділу флоту і взаєморозрахунків, пов'язаних з цим, про участь Росії в розвитку соціально-економічної сфери м. Севастополя у зв'язку з дислокацією там Чорноморського Флоту спеціально займалися такі аналітики як Н. Белітцер, О. Бодрук.

У своїй статті «Крим як регіон потенційного конфлікту» вони стверджують, що саме проблема поділу Чорноморського флоту неодноразово викликала загострення відносин між двома державами. Необхідність вирішення цієї проблеми особливо гостро постала після «війни указів» між президентами України і Росії щодо перепідпорядкування ЧФ і невдалої спроби вирішити це питання в ході переговорів в Одесі. Дослідники визначають, що в системі пріоритетів Росії Крим займає домінуючий стан, бо збереження виробничої та технологічної бази, розвинутої інфраструктури дозволяє відновити бойовий склад флоту. Крим без флоту існувати може, флот без Криму приречений. Таким чином, російська зовнішня політика ще тривалий час буде забезпечувати регіональні і глобальні інтереси Росії з використанням силового компонента. Реалізація цих планів на півдні вимагає збереження військової присутності Росії в басейні Чорного моря, і в Криму зокрема. Чорноморський флот як раз і служить цій меті. Для України ж головним пріоритетом залишається збереження Криму у складі української держави. Що ж стосується ставлення Україні до Чорноморського флоту, то автори розділяють два різних питання: перше – про розділ флоту і визначення статусу російських військ, розміщених на території України, другий – про перспективні напрями забезпечення безпеки південних кордонів України. Тобто Україна планує розгорнути власний військово-морський флот практично в тих же масштабах, в яких він існував у колишньому Радянському Союзі, але ж цей варіант можливий для України тільки в тому випадку, якщо вона буде твердо переконана, що її військово-морські сили не будуть використовуватися для збройного протистояння за межами її морських кордонів, а саме така постановка питання не відповідає глобальним інтересам Російської Федерації [1, с. 83-114].

Сергій Власов і Валерій Поповкин називають кримську проблему карликом, який здатний підірвати все, а статус Криму – особливим питанням, яке загрожує ще більш відокремленням в майбутньому. Мова йде про перехід спочатку до конфедерації нормативних зв'язків Криму з Україною, а потім і до повного оформлення самостійної кримської державності за підтримкою Росії [4, с. 140-161].

У дослідженні А.В. Федорова. «Правовой статус Крима. Правовой статус Севастополя» розглядається правове становище Криму з моменту його приєднання до Росії і до 1999 року та правове становище Севастополя з моменту його заснування. Він критикує указ від 19 лютого 1954 року і Закон РРФСР «Про внесення змін і доповнень до статті 14 Конституції (Основного Закону) РРФСР» прийнятий 2 червня 1954, яким Кримська область виключалася зі складу РРФСР. Та відзначає, що в них немає чіткого формулювання: «Передати Кримську область і затвердити зміну кордонів між РРФСР і УРСР», та наведені в документах, прийнятих органами державної влади СРСР, РРФСР і УРСР, партійними органами, підстави для передачі Кримської області виглядають вельми розпливчастими, а саме рішення про передачу – недалекоглядним і безвідповідальним, що дає право Росії заперечувати правомірність перебування Криму в складі України та український статус Севастополя. Ведення переговорів про статус і умови перебування російського ЧФ «на території України» він відзначає як справу абсолютно безглузду, так як розміщення на території України іноземних військових баз прямо заборонено п. 7 ст. 17 Конституції України 1996 року.

Втрата Севастополя і Криму завдає сильного удару по інтересах Росії на Чорному морі, підриває позиції в цьому регіоні [21].

Проблемам Кримської автономії в кінці ХХ століття присвячена аналітична стаття кримського політолога А.А. Форманчука. Особлива увага в ній приділяється історії розвитку взаємовідносин між органами державної влади України та Автономної республіки Крим після розпаду СРСР, а також історії Російсько-українських спорів з проблеми приналежності Кримського півострова та м. Севастополя. За словами Форманчука Крим є дуже важливим регіоном у відносинах між Україною і Росією. Росія це імперська країна, тому повинна відновити свій вплив на пострадянському просторі і ніколи не відмовиться від своїх інтересів у Криму. На думку українських націоналістів Україна і Росія не можуть разом співіснувати. Тому на думку автора йде боротьба, а Крим знаходиться на вістрі цієї боротьби [23, с. 125-134].

К.Г. Мяло, історик і політолог, намагається розглянути ситуацію, що склалася навколо Криму в кінці ХХ століття в контексті загальної ситуації на всьому просторі колишнього СРСР в 90-х роках та ставить проблему статусу Севастополя і Чорноморського флоту в один ряд з великими міжнаціональними конфліктами в колишніх радянських республіках. Вона стверджує, що при підписанні влітку 1997 року Договору про дружбу, співпрацю і партнерство між Україною і Росією (іменованого «Великим договором») президентами Б. Єльциним і Л. Кучмою і при ратифікації його Держдумою 25 грудня 1998 були проігноровані два основних документа. А саме: Постанова Верховної Ради РФ від 21 травня 1992 року (№ 2809-1) про антиконституційність рішення Президії Верховної Ради УРСР про передачу Криму Україні в 1954 році і Постанова НД РФ від 9 липня 1993 року (№ 5359-1) про російський статус міста Севастополя. Вони не відмінялися і, отже, зберігають свою силу. Тому Росія має усі підстави повернутися до питання Криму. Але сьогодні Росія втратила контроль над Кримом. Тепер вона орендує Севастополь, притому на надзвичайно вигідних для України умовах. Іншими словами, присутність російського Чорноморського флоту в Севастополі тепер виявилось в прямій залежності від політичної ситуації на Україні, а вона являє пучок різноспрямованих і навіть полярних можливостей [14].

Безсумнівний інтерес представляє видана в 2000 році монографія політолога А.В. Мальгіна. Спираючись на угоди та великий Договір 1997 року між Росією та Україною щодо контролю Чорноморським флотом і його базою – Севастополем, автор стверджує, що Російська Федерація підтвердила відсутність територіальних претензій до України, а Україна погодилася з присутністю на її території російського військово-морського контингенту. По суті, Росія відмовляється від Криму, а Україна заплатила Кримом за перебування в політичній та економічній орбіті північної сусідки. На думку Мальгіна, російських політиків хвилює не стільки те, що Крим не належить Росії, скільки те, що він належить Україні. Крим сам по собі важливий лише як фактор впливу на ситуацію в СНД та на українську поступливість [11].

Зокрема на це звертає увагу С. Віднянський у статті «У пошуках оптимальної зовнішньополітичної парадигми України», він підкреслює що російська еліта гостро сприйняла спроби України з часу проголошення незалежності грати роль альтернативного щодо Росії регіонального лідера. Українська сторона у пошуку контраргументів на газових переговорах намагалася продемонструвати Росії зустрічну залежність від української політики. Наглядним прикладом цього він виставляє російський Чорноморський флот, який орендує бази у Севастополі. Відповідні угоди 1997 року дали можливість на думку автора російському керівництву заспокоїти свою громадськість, яка була збурена визнанням територіальної цілісності України. Натомість Україна змогла стабілізувати ситуацію в проросійські налаштованому Криму [3, с. 54-69].

За словами В.В. Глебова, Крим, Севастополь, Чорноморський флот стали розмінними монетами у великій політичній грі, а за севастопольським вузлом ховається ключова проблема російської та української зовнішньої політики [5, с. 12-14].

П.Я. Райнов визначає, що «Чорноморське питання» з самого початку опинилося в центрі внутрішньополітичної боротьби Росії та України. Цьому сприяла хронічна політична нестабільність в обох країнах, запекла боротьба партій, політичних сил, гілок влади та лідерів між собою [18, с. 36-44].

Основні проблеми в Причорномор'ї також виділяє А. А. Язькова. Це статус Криму і Севастополя, розділ Чорноморського флоту. Конфлікт про статус Криму, підкреслює автор, підтримувався тими силами, які прагнули відстрочити президентські вибори і подальше затриматися

при владі в Києві. Так само керівництво Криму використовувало ситуацію для відстоювання незалежності півострова від України, а переговори про розподіл Чорноморського Флоту «спіткнулися» на питаннях базування його російських і українських частин у Севастополі та розміщення флотської інфраструктури. [24, с. 50-55].

Проблема Чорноморського флоту виявилася в російсько-українських відносинах найбільш гострою і важкою. Чорноморському флоту, протягом кількох століть, відводилася ключова роль в забезпеченні її зовнішньополітичних інтересів. Чорноморський флот був і залишається символічною частиною історичної пам'яті росіян, однією з опорних точок структури національної самосвідомості. Тому ослаблення геополітичних позицій пострадянської Росії на південному напрямку та події, що розгорнулися навколо Чорноморського флоту, безсумнівно, мали серйозний вплив на історично обумовлений процес формування внутрішньої і зовнішньої політики нової Російської держави в цілому.

Про це свідчить у своєму дослідженні А. П. Федорових і вказує на те, що Чорноморський флот залишався одним з небагатьох уцілілих символів колишньої могутності Російської держави. А в нових умовах наявність єдиного флоту на Чорному морі цілком могло стати фактором, що об'єднує два братні слов'янські народи – російський і український, які ще недавно жили в єдиній державі, чого, на превеликий жаль багатьох, так і не відбулося. [22, с. 304-310].

Якщо вести мову про Росію, заслуговує згадки зауваження лідера кримських комуністів Л. І. Грача, що Крим – не тільки головна база Чорноморського флоту, курорт, здравниця і музей під відкритим небом, а й символ державної повноцінності Росії [8, с. 33].

Також Н. Савченко вказує на те, що при створенні власних збройних сил Україна зіткнулася з тим, що відомства колишнього СРСР зажадали, щоб в їх командування були передані розташовані в Україні деякі частини і установи, зокрема повітряно-десантні й сухопутні з'єднання та російські керівники стали робити все, щоб позбавити права Україну на Чорноморський Флот при цьому заявивши, що флот – складова частина стратегічних сил і повинен залишитися неподільним. Україна в свою чергу могла претендувати на частину флоту. Проте українська сторона не поставила питання на засіданні глав держав СНД. Незавершеність проблеми Чорноморського флоту Савченко пояснює не стільки його складністю військово-стратегічного значення, скільки протилежністю політичних курсів двох держав, одна з яких хотіла затвердити свій суверенітет і недоторканність кордонів, а інша – відродити імперію хоча б у рамках колишніх 12 республік, які могли б скласти СНД. Повільність керівництва Україні у вирішенні питання щодо Чорноморського Флоту і проросійська позиція командування, провали України в економіці та інше стали головними причинами успіху проросійських рухів, шовіністичного, сепаратистського характеру. По суті проблема флоту породила проблеми Криму, Севастополя, а потім і українсько-російських відносин [20].

«Крим – не тільки зона відпочинку». Під таким заголовком ще у 1993 році вийшла книжка трьох дослідників політичної ситуації на кримському півострові – В. Буткевича, Б. Гориня та А. Свідзінського. Особливе значення представляє такі висновки, хоч би якого питання торкнулися: чи то створення власної армії в Україні після проголошення незалежності, чи то відмови укласти багатосторонній політичний договір про союз, завжди Росія прагне шантажувати спробами змінити державні кордони чи відібрати Крим. Та на підставі сучасного міжнародного права він пояснює, що деякі посадові особи Росії грубо порушують такими заявами міжнародне право [2].

Б. Горинь у матеріалі «Кухня політичної провокації» висловив думку, що під різними ініціативами громадських організацій заховане замовлення Москви, щоб змусити Україну погодитися на базування російського флоту на українські території. Та закріпившись на цьому плацдармі Росія має оволодіти пізніше всім півостровом [7, с. 55-102].

За визнанням відомого українського дипломата А.М. Зленка, без встановлення контролю над всім Чорноморським флотом Україна не могла вважати себе «морською державою». Особливе зауваження робить А.М. Зленко на тому, що не Україна винна у загостренні ситуації навколо флоту, позиція України зводилась до того, щоб добитися припинення погіршення відносин обох держав, та не допустити між ними конфлікту. Він посилається на Концепцію «особливого партнерства», та на «Основні напрями зовнішньої політики України» (Закон схвалено Верховною Радою 2 липня 1993 року), та підкреслює, що з огляду на особливості історичного розвитку,

геополітичне розташування, україно-російські відносини є домінантою двосторонніх відносин та особливим стратегічним партнерством [9, с. 250-278].

В.В. Глебов звертає увагу ще на одну проблему. У статті «Політика в Чорноморському регіоні в контексті українсько-російських відносин» він відзначив, що досить важливим сьогодні є питання кордонів. В непрямій формі певні територіальні претензії до України висувають певні політичні сили і державні органи Росії. Російський парламент не раз порушував питання статусу Криму та м. Севастополя. Та ж зусилля ззовні дестабілізувати ситуацію в Чорноморському регіоні фактично створює загрозу територіальної цілісності для України [6, с. 21-27].

На проблему кордонів також звертає увагу М.П. Палютін у своєму дослідженні під назвою «Україно-російські відносини: минуле і сучасність» Автор відзначає, що 1992 року Україна неодноразово надсилала до Росії звернення з пропозицією закріпити договором оформлення державного кордону. Але ж Росія відтягувала переговори. В 1991-1993 роках у Росії розуміли, що коли відокремлення України відбулось, то вона має віддати «споконовічні» російські землі – Крим, Донбас, Новоросію (Одеська, Херсонська й Миколаївська області сучасної України). Лише у травні 2002 року Росія позитивно відповіла на пропозицію Міністерства закордонних справ України підписати угоду «Про кордони», а 28 січня 2003 року був підписаний цей договір, але це буда тільки делімітація кордону по суходолі, залишаючи нерозв'язаними питання демаркації кордону і розмежування акваторії Азовського моря. Палютін стверджує, що відмова від демаркації кордонів з Україною знаходиться в арсеналі засобів тиску на Україну. Те ж саме з базуванням Чорноморського флоту Росії на території України. І це тільки частка великої гри Росії за повернення Криму [16, с.226-299]

С. Кульчицький вважає, що саме проблема нерозв'язання кордонів ставить під сумнів незалежність України. Але свою ворожість щодо української незалежності російські політики-популісти часто демонстрували тільки тому, щоб піднести свій рейтинг. Росія не прагнула швидко розв'язання проблеми, щоб мати привід для втручання у кримські справи на законних підставах. Адже існування військового флоту об'єктивно пов'язане з береговою інфраструктурою. Така ж справа з Севастополем, при передачі Криму зі складу Росії у склад України окремих рішень по Севастополю не приймалося. На цьому спробувала зіграти Верховна Рада РФ. У липні 1993 року вона прийняла популістське рішення про надання Севастополю статусу міста Російської Федерації. У цей конфлікт втрутилася Рада Безпеки ООН і кваліфікувала це рішення як юридично не спроможним. Винесення українсько-російських відносин на рівень ООН змусило російських політиків схаменутися [10, с.76-79]

Таким чином російські політики та експерти обґрунтовували історичне право Росії на Крим і Севастополь, а також доводили військово-стратегічну і соціально-економічну недоцільність збереження Чорноморського флоту. Українська позиція була цілком протилежна. У деяких роботах висловлюється жаль, що Україні не вдалося перепідпорядкувати собі Чорноморський флот, а Росія зберегла своє військово-морську присутність в Севастополі і в Криму.

Але ж в цілому загальною думкою авторів при аналізі ними російсько-українських дебатів щодо долі Криму та Чорноморського флоту стало те, що еліти обох країн намагалися максимально використовувати історичні, політичні і психологічні фактори для посилення почуття національної ідентичності. Та мова йшла не стільки про військово значення флоту, скільки про державний престиж і контроль над Кримським півостровом, а також суто економічні мотиви сторін і зацікавлених осіб. На думку ряду дослідників, найбільш вибухонебезпечним ділянкою міждержавних відносин України і Росії до підписання та ратифікації російсько-українського Договору про дружбу, співпрацю і партнерство, так званого «Великого договору», було питання про Крим і Севастополь. Вони вважали, якщо по Чорноморському флоту при всій складності компромісні домовленості все ж можливі, то питання про Крим і Севастополь в найближчому майбутньому дозволити неможливо. Різкі заяви з російського боку викликали ускладнення і на рівні міждержавних відносин, оскільки розглядалися українською стороною як територіальні претензії Росії до України. Це питання в політичному і геополітичному відношенні важливе для обох країн. Для Росії воно має етнічне, територіальне, символічне й історичне значення, а для України – політичне, економічне і стратегічне. Втрата Криму означала б для неї втрату комерційних і морських комунікацій, ставила під загрозу територіальну цілісність країни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Белицер Н., Бодрук О. Крым как регион потенциального конфликта // Этнические и региональные конфликты в Евразии. Кн. 2: Россия, Украина, Белоруссия / Общ. ред. А. Зверев и др. – М.: Весь мир, 1997. – С. 83-114.
2. Буткевич В., Горинь Б., Свідзинський А. Крим не тільки зона відпочинку. – Львів, 1993. – 102 с.
3. Віднянський С. У пошуках оптимальної зовнішньополітичної парадигми України // Україні дипломатична. – К., 2006. - Вип. VII. – С. 54-69.
4. Власов С., Поповкин В. Проблема регионализма в структуре государственной власти в политике Украины / / Этнические и региональные конфликты в Евразии. Кн. 2: Россия, Украина, Белоруссия / Общ. ред. А. Зверев и др. – М.: Весь мир, 1997. – С. 140-161
5. Глебов В. В. Современная политика в Черноморском регионе // Российско-украинские отношения: проблемы и перспективы. – Одесса: «Логос», 1994. – С. 12-14.
6. Глебов В. В. Политика в Черноморском регионе в контексте украинско-российских отношений // Российско-украинские отношения: перспективность и развитие. Материалы международной конференции «Круглый стол российских и украинских ученых». – Одесса: «А-текс», 1996. – С.21-27.
7. Горинь Б. Кухня політичної провокації // Крим не тільки зона відпочинку. – Львів, 1993. – С.72-74.
8. Грач Л.И. Геополитика и современность // Марксизм и современность. –1995. - №2. – С. 33-34
9. Зленко А. Дипломатія і політика. – Х., 2003. – 396 с.
10. Кульчицький С. «Україна і Росія. Переваги і небезпеки особливих відносин». – К.2004. – 112 с.
11. Мальгин А. Крымский узел: очерки политической истории Крымского полуострова (1989-1999). – Симферополь: Новый Крым, 2000. – 162 с.
12. Мошес А. Конфликтный потенциал в Российско-украинских отношениях. Вигляд из России // Этнические и региональные конфликты в Евразии. – М., 1997. - Кн.2. – С. 23-45
13. Мошес А. Новая старая Украина и политика России // Содружество НГ. – 1998. - №6. – С.12-16.
14. Мяло К.Г. Россия и последние войны XX века. – М.: Вече, 2002. – 480 с.
15. Окара А. Глобализация парадигмы. Старые исторические обиды не могут в дальнейшем служить компасом в российско-украинских отношениях // Содружество НГ – 1999. - № 10. – С.5-9.
16. Палютін М. П. Україно-російські відносини: минуле і сучасність. – Харків: Курсор, 2007. – 334с.
17. Пронин С. В. Украина и Россия: фундаментальные предпосылки сотрудничества // Полис. – 2001. - №3. – С. 165-170.
18. Райнов П. Я. Проблема Черноморского флота в российско-украинских отношениях // Российско-украинские отношения: проблемы и перспективы. – Одесса: «Логос», 1994. – С. 36-44.
19. Россия и Украина (1990-1993): Сб. док. – М., 1996; Российско-украинские отношения: Сб. док. 1990-1997. - М., 1997; Россия - Украина. 1990-2000: Сб. док. В 2-х кн. – М., 2000.
20. Савченко Н. Анатомия необъявленной войны. – К. «Такі справи», 1997. – 341 с.
21. Федоров А.В. Правовой статус Крыма. Правовой статус Севастополя. – М., 1999. – 56 с.
22. Федоровых А.П. Политико-правовые проблемы ЧФ и Севастополя в контексте распада Российской империи и СССР: общая характеристика и перспективы изучения. // Вестник Российского Университета Дружбы народов. – М., 2007. – С. 304-310.
23. Форманчук А. А. Крымская автономия в конце XX века: случайность или закономерность?// Отечественная история. – 1999. - №2. – С. 125-134
24. Язькова А. А. Причерноморье в контексте российско-украинских отношений // Российско-украинские отношения: проблемы и перспективы. – Одесса: «Логос», 1994. – С. 50-55.

SUMMARY

The author analyzes the views of researchers on the issue of positions in the struggle of the Ukrainian and Russian diplomats for the Crimea. Reveals the underlying causes of confrontation of the parties in the policy for control of the Crimean peninsula, also determines the importance of the issue in the political and geopolitical terms for the two countries reveals the motives of states and stakeholders under the Black Sea Fleet, Sevastopol and the Crimea accessories.